

Natuur.focus

Gebiedshistoriek en natuurbeheer: Buitengoor-Meergoor als casestudie



Ecodistricten en ecoregio's: instrument voor natuurstudie en milieubeleid



Zonder soortenkennis geen efficiënt natuurbeleid in Vlaanderen



Zonder soortenkennis geen efficiënt natuurbeleid

HANS VAN DYCK

In Vlaanderen spreken we wel over fauna en flora, maar het natuurbeleid richt zich haast exclusief op gebieden. Als gebieden goed beheerd worden komt dat de biodiversiteit toch ten goede. Maar is dit wel zo? In dit forumartikel wordt gepleit om soortenkennis niet langer stiefmoederlijk te behandelen. We dienen resoluut te kiezen om doordachte selecties van soorten in te zetten als complementaire instrumenten in het gebiedsgericht beleid. Daarnaast moet ook het beleid waarbij soorten als doelen centraal staan dringend vorm krijgen, zo klinkt het.

Soorten of gebieden?

Gaat het in het natuurbehoud over soorten of gebieden? Het debat is niet nieuw, maar blijft actueel. Natuurbehoud streeft naar het behoud, het herstel en de ontwikkeling van biotopen waarin levensgemeenschappen – populaties van diverse soorten – duurzaam kunnen gedijen. Nu wordt vaak aangenomen dat wanneer gebieden goed beheerd en ingericht worden, soorten het ook wel zullen stellen. Dus moeten we de aandacht richten op gebieden. Maar wanneer is het "goed" of tenminste "voldoende"? Ondanks tekortkomingen, bieden soorten de beste mogelijkheden om hiervoor werkbare antwoorden te bieden. Het is dan essentieel om soortenkennis op een kritische en wetenschappelijk verantwoorde wijze te verzamelen en te gebruiken.

In Vlaanderen groeit het areaal beschermd natuur- en bosgebieden. Sinds enkele jaren gebeurt dat in verhoogd tempo, maar binnen een internationaal perspectief blijft het inhaalmanoeuvre bescheiden. Begin 2003 stond volgens het natuurrapport de teller op 25.645 ha of 1.89% van Vlaanderen. Hoe sterk moet het areaal nog groeien om een trendbreuk voor het verlies aan biodiversiteit te realiseren? Een blik bij onze noorderburen ondersteunt de stelling dat we er met ruimte alleen niet komen. Nederland heeft een veel ruimer areaal aan natuurgebied, maar ook hier stelt men vast dat meerdere

soortengroepen ook recent blijven achteruitgaan (van Duuren et al. 2003). We krijgen meer natuur, maar niet noodzakelijk betere natuur. 'Betere natuur' wordt dan gemeten in termen van betere overlevingskansen voor fauna en flora. Er dient meer aandacht te gaan naar de spreiding én kwaliteit van leefgebieden. Kennis uit diverse soortengroepen kan hier voor de nodige richtlijnen zorgen. Ook internationaal kwamen diverse experts tot dezelfde conclusie op het recent gehouden Wereldcongres over Nationale Parken (Brooks et al. 2004).

Zonder soortenkennis, geen normen voor gebieden

Het belangrijkste probleem van een puur gebiedsgerichte benadering is het uitblijven van normen voor de kwantiteit en kwaliteit van gebieden. Soorten hebben het voordeel dat ze niet abstract, maar net erg concreet zijn. Indien de ecologische kennis het toelaat kunnen soorten ondubbelzinnig geassocieerd worden met minimaal noodzakelijke oppervlakten voor territoria of populaties, kritische milieucondities, eigenschappen inzake de verbindende waarde van een landschap, enz. Voor bos en natuur wordt te vaak in totale arealen gesproken, en te weinig in termen van kwaliteit. Meer natuur of bos blijft lang niet altijd synoniem voor betere natuur (bv. Gorissen et al. 2004). Voor tal van kritische soorten bieden natuurgebie-

den niet langer een leefbare thuishaven ondanks de tientallen tot soms honderden hectaren beschermd gebied en zorgvuldig uitgevoerd beheerswerk. Voor die soorten is het aandeel leefgebied in een biotoop of complex van verschillende biotopen vaak erg beperkt en hoeft dit niet toe te nemen met het groter worden van een natuurgebied.

Soms wordt soortenbeleid gezien als 'gezeur over een paar soorten' terwijl we het over integrale ecosystemen horen te hebben. Meer holistische benaderingen op basis van ecosysteemprocessen zijn echter veel te abstract om in het beleid of beheer mee aan de slag te kunnen. Bovendien omvatten reservaten vaak slechts delen van een biotoop of biotopencomplex. Ecohydrologische inzichten zijn wel vaak nuttig, maar ook dan zijn koppelingen met soorten een onderdeel van de toepassing (bv. Bio et al. 2002).

Verbinden met soortenkennis

Soortenkennis is helemaal onmisbaar als we verbindingsgebieden willen inrichten. Momenteel worstelen de provincies met de oefening om in een of meerdere projecten natuurverbindingen vorm te geven. Dan wordt de verleiding groot om dit zonder soortenkennis uit te tekenen en te werken met niet-onderbouwde aannames zoals "hoe meer houtkanten we in een gebied aanplanten hoe beter het zal zijn voor de

natuur". Recente studies tonen hoe verschillende scenario's voor een zelfde totaalpakket aan maatregelen andere resultaten voor fauna en flora opleveren (bv. Sutcliffe et al. 2003).

Het gebruik van soortenkennis als instrumenten voor het gebiedsgericht beleid maakt de keuze van soorten tot een cruciale kwestie. Multisoortenbenaderingen waarbij gebruik wordt gemaakt van een goed gekozen set van soorten uit verschillende taxonomische groepen, die samen drager zijn van meer en vooral complementaire informatie, bieden goede perspectieven (Maes & Van Dyck 2004). Ook in de internationale vakliteratuur vinden we die visie terug (bv. Root et al. 2003).

Dringend aan de slag

Het gebruik van soorten bij het Vlaamse natuurbeleid staat nu nog in de kinderschoenen (Van Dyck et al. 1999). Soortgerichte kennis moet op een doordachte en systematische wijze in het gebiedsgericht natuurbeleid aangewend worden. Maar ook het soortgericht beleid *sensu stricto* – waarbij een soort niet het instrument maar het doel is – dient uit de steigers te geraken (**Box 1**). Zo'n beleid staat in het decreet op het natuurbehoud, maar bleef tot nu toe quasi dode letter. Er werden wel ad hoc enkele beschermingsplannen opgesteld, maar helaas zonder veel centrale visie en middelen voor implementatie en opvolging. Kwantitatieve, en dus toetsbare, doelstellingen missen we helemaal, evenals een duidelijk afwegingskader. We moeten komen tot een objectieve vaststelling en prioriteitstelling inzake soortbeschermingsplannen. Hiertoe werd in een recent gepubliceerd doctoraatsproefschrift een interessante aanzet gegeven (**Box 2**).

Niet gespeend van enige ironie, zie ik wel een voordeel in het feit dat we andere landen een voorsprong inzake biodiversiteitsbeleid hebben gegund. Bij de uitbouw van ons beleid kunnen we leren uit hun lessen. Zo formuleerde de Raad Landelijk Gebied recent enkele belangrijke aanbevelingen bij de evaluatie van het Nederlandse soortenbeleid (o.a. "Beschouw het soortenbeleid niet als een lapmiddel, maar benader het als een blijvend en gelijkwaardig onderdeel van het natuurbeleid" en "Maak een schaal-sprong in het soortenbeleid door beduidend hogere investeringen"). Er is nu grote behoefte om het soortenbeleid in Vlaanderen bestuurlijk en beleidsmatig op de kaart te zetten.

Box 1: Workshop voor de Veldparelmoervlinder

De Veldparelmoervlinder is niet alleen een mooie dagvlinder. Hij vormt ook een mooie illustratie van wat we thans in Vlaanderen missen. Een degelijk soortenbeleid met een centrale visie en coördinatie. De soort staat op de Vlaamse Rode Lijst: 'met uitsterven bedreigd'. Kennis en het vertalen van de kennis naar de praktijk vormen in dit dossier geen knelpunten. Lokaal zijn er initiatieven vanuit diverse hoek, maar vele kansen liggen buiten natuurgebieden, bv. op bermen. Nu ontbreekt vooral een kader, coördinatie en middelen om 'intensive care'-maatregelen met succes vorm te geven. Daarom richtten de Onderzoeksgroep Dierenecologie van de Universiteit Antwerpen en het Instituut voor Natuurbehoud onlangs in het Molse Ecocentrum hierover een workshop in. De Provincie Antwerpen zorgde voor de logistieke steun. Een veertigtal mensen uit diverse administraties en verenigingen namen deel (afdeling Natuur, afdeling Bos & Groen, afdeling AMINABEL, VLM, Dienst Scheepvaart, provincies Antwerpen en Limburg, Natuurpunt). Het is vijf voor twaalf, en een samenwerking met vele partners is nodig. Een verslag van de workshop vind je in "Natuur daar zorgen we voor", het gratis tweemaandelijks nieuwsmagazine van de Afdeling Natuur (Jaargang 6, nr. 4, maart-April 2004, p. 20-21).

Info/Contact:

Provincie Antwerpen: Dirk Vandenbussche (dirk.vandenbussche@pih.provant.be)

Provincie Limburg: Luc Crèvecoeur (likona@limburg.be)



Het is vijf voor twaalf voor de Veldparelmoervlinder. (Foto: Joeri Cortens)

Met kennis van zaken

Voor het gebruik van soorten als doelen én als complementaire instrumenten voor het gebiedsgericht natuurbeleid is het essentieel om het vrijwillig en professioneel soortgericht onderzoek in Vlaanderen beter uit te bouwen en bovendien af te stemmen op de kennisbehoefte. Met verspreidingsatlassen alleen komen we er niet. Soortenkennis is nu haast exclusief gestuurd door het eerder toevallige aanbod, en veel te weinig door de gerichte vragen en noden van het natuurbe-

houd. Verspreidingsinformatie en vooral ook gepaste ecologische informatie van doordachte selecties van soorten hebben we de volgende jaren erg nodig om tot een efficiënt biodiversiteitsbeleid te komen. Dit vergt een goede coördinatie en heldere centrale visie vanuit het beleid. Met het aanbrenken van een nieuwe legislatuur en onder het motto 'beter laat dan nooit' moeten we met alle relevante actoren (vrijwilligers, wetenschappers, natuurbeheerders en beleidsmensen) ernstig werk maken van zo'n beleid.



Box 2 : Wetenschappelijke publicatie: Indicatorsoorten in het natuurbeheer- en beleid

Zopas verscheen bij het Instituut voor Natuurbehoud een publicatie over het gebruik van soorten in het natuurbeleid en -beheer. Het is een verzorgd uitgegeven versie van het doctoraatsproefschrift van Dirk Maes [Maes D. 2004. The use of indicator species in nature management and policy making. The case of invertebrates in Flanders (Northern Belgium). 295 p.] Het is een bundeling van wetenschappelijke vak-artikels – Engelstalig dus – waarbij ongewervelden gebruikt worden. De inleiding en algemene discussie bespreken belangrijke items om tot een beter gebruik te komen van soortenkennis in het natuurbehoud. Een belangrijk werk voor wie bezig is met kennis in dienst van natuurbeleid en -beheer.

Meer info & bestellen?

Zie http://www.instnat.be/content/page.asp?pid=PUB_Doctoraten of contacteer mariko.linszen@instnat.be.

SUMMARY BOX:

VAN DYCK H. 2004. Species-specific knowledge is essential for a sound conservation policy [in Dutch]. *Natuur.focus* 3(2), 59-61.

Are species or areas foci for conservation? The debate is not new, but evidence grows that the use of species-specific

knowledge provides the most promising perspective to plan and evaluate area-oriented conservation efforts. A careful multi-taxa selection of complementary species is crucial. In Flanders, the use of species-specific knowledge is, however, still in its infancy. A well-organised and scientifically underpinned program to make more and better use of species-specific knowledge is required both for species conservation and area conservation.

AUTEURS:

Hans Van Dyck is onderzoeker en lesgever aan het Departement Biologie van de Universiteit Antwerpen (Onderzoeksgroep Die-renecologie).

CONTACT:

H. Van Dyck, Departement Biologie, Universiteit Antwerpen, Universiteitsplein 1, B-2610 Antwerpen, (hans.vandyck@ua.ac.be)

Referenties

- Bio A.M.F., De Becker P., De Bie E., e.a. M. 2002. Prediction of plant species distribution in lowland river valleys in Belgium: modelling species response to site conditions. *Biodiv. Conserv.* 11, 2189-2216.
- Brooks T.M., da Fonseca G.A.B. & Rodrigues A.S.L. 2004. Protected areas and species. *Conserv. Biol.* 18, 616-618.
- Gorissen D., Merckx T., Vercoetere B. & Maes D. 2004. Veranderd bosgebruik en dagvlinders. Waarom verdwenen dagvlinders uit bossen in Vlaanderen? *Landschap* 21, 85-95.
- Maes D. & Van Dyck H. 2004. Pleidooi voor een multisoortenaanpak in het Vlaamse natuurbehoud: de natte heide als testcase. In: Hermy M., De Blust G & Sloommaekers M. (red.), *Natuurbeheer. Davidsfonds (i.s.m. Argus, Natuurpunt & Instituut voor Natuurbehoud)*, Leuven, p. 258-2260.
- Root K.V., Akçakaya H.R. & Ginzburg L. 2003. A multispecies approach to ecological valuation and conservation. *Conserv. Biol.* 17, 196-206.
- Sutcliffe O.L., Bakkestuen V., Fry G., e.a. 2003. Modelling the benefits of farmland restoration: methodology and application to butterfly movement. *Landscape Urban Plan.* 63, 15-31.
- van Duuren L., Eggink G.J., Kalkhoven J., e.a. 2003. *NatuurCompendium 2003. natuur in cijfers*. Centraal Bureau voor de Statistiek (e.a.), Voorburg.
- Van Dyck H., Gysels J. & Maes D. 1999. Multi-soortenmonitoring. Naar een efficiënt gebruik van soorten in het Vlaamse natuurbehoud. *Landschap* 16, 265-271.